

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Згідно з метою Нової української школи акценти процесу засвоєння учнями змісту програмового літературного матеріалу варто дещо зміщувати з предметних на життєві. Тільки тоді, коли учнівство усвідомлює навіщо їм потрібні знання з української літератури й де вони їх зможуть застосувати, значно зростає читацька активність та пізнавальний інтерес до предмету.

У процесі створення компетентісно орієнтованих завдань необхідно передбачити, який досвід отримає учень у результаті їх виконання. Наприклад, підготовку до літературознавчого аналізу художнього твору варто спрямувати не лише на засвоєння учнями необхідних для його виконання теоретичних знань та вироблення практичних умінь, а й навчити їх самостійно керувати дослідницькою діяльністю:

- визначати мету, завдання;
- розробляти план;
- оцінювати досягнення та недоліки;
- рефлексувати й визначати причини невдач чи вказувати на сильні сторони, які сприяли успішному виконанню завдання;
- вносити необхідні корективи;
- робити висновки та узагальнення.

Пізнавальна самостійність у процесі дослідження літературного матеріалу виробляє здатність організовувати власну діяльність. Як наслідок, учні працюють не лише з предметним матеріалом, а й вчатьса самоорганізації. Ці здібності школярі зможуть практичного реалізувати для вирішення як інших пізнавальних завдань на уроках літератури (наприклад, під час аналізу самостійно прочитаного твору), так і знайдуть їм застосування в життєвих ситуаціях чи в подальшій професійній діяльності.

Компетентісно орієнтовані завдання повинні врахувати усі складники:

- 1) знансвий;
- 2) діяльнісний;
- 3) ціннісний.

Навчальні цілі уроків української літератури в когнітивній сфері передбачають засвоєння таких знань:

- теоретичних понять (наприклад, сюжет, композиція, позасюжетні елементи, експозиція, кульмінація, розв'язка тощо),
- тексту твору (як-от, завдання до вивчення роману П. Куліша «Чорна рада»: «Хто виступає в романі охоронцем козацьких звичаїв, традицій та законів?», «У якому році відбуваються події в творі?», «Хто ділив гетьманську булаву?» тощо);
- принципів організації художнього матеріалу (наприклад, «Яким елементом сюжету є зображення історичної епохи, у якій відбуватимуться події твору, знайомство з головними героями роману?»);
- підходів до сприйняття й аналізу творів (наприклад, «Визначте новаторство П. Куліша», «Поясніть центральний конфлікт роману П. Куліша «Чорна рада» тощо);
- способів декодування прихованих смислів, міркувань автора (наприклад, «Чому рада «чорна» і де відбувається?», «Що є наскрізним композиційним прийомом у романі «Чорна рада?») тощо.

Компетентісно орієнтовані завдання на уроках української літератури повинні інтегрувати реалізацію знанневого компонента та формування світоглядних орієнтирів. Як результат, школярі повинні отримати не лише теоретичні знання та аналітичні вміння, а й

навички особистісного розвитку (наприклад, «Зазначте, що здобуває й що втрачає головний герой роману В. Підмогильного «Місто» Степан Радченко на шляху досягнення власної мети»).

Перш ніж сформулювати запитання, доцільно визначитися з метою перевірки. Наприклад, запитання «Які історичні події змальовано в романі «Чорна рада» П. Куліша?» передбачає лише відтворення змісту твору, тому перевірятиметься лише один з трьох складників предметної компетентності – знаннєвий. У процесі підготовки відповіді на запитання «Чи можливо було б уникнути соціального розладу? Як би це вплинуло на подальший розвиток історичних подій (за романом «Чорна рада» П. Куліша)?» учень має пригадати й відтворити зміст твору; проаналізувати причини й наслідки описаних подій; дібрати приклади з власного життя або історії, які підтверджують перспективність злагодженості, братерства й рівноправності. Учні можуть доповнювати відповіді однокласників, наводити власні приклади.

У процесі роботи доцільно створювати проблемні ситуації та організувати читацькі дебати. Такий метод розвиває критичне мислення, здатність усвідомлювати відповідальність за прийняті рішення. Завдання, які мають особистісне спрямування, сприяють формуванню індивідуальних якостей учнівства, надають можливість отримати позитивні враження від читання художнього твору.

Сучасний учитель повинен так організувати урок літератури, щоб забезпечити процес осмисленого навчання, яке дозволить поєднати перевірку знань з ціннісною й діяльнісною складовою. Наприклад, запитання «Вкажіть, хто назвав роман П. Куліша «Чорна рада» найкращим твором історичної прози в українській літературі» передбачає лише відтворення вивченого матеріалу, а завдання «Підготуйте артбук «Роман П. Куліша «Чорна рада» – найкращий твір історичної прози в українській літературі» актуалізує пізнавальну активність учнів, сприяє досягненню очікуваних результатів діяльнісного навчання. Завдання другого типу у своєму змісті обов'язково повинні вмещувати мотивацію, чітке формулювання, необхідну додаткову інформацію для його виконання, критерії оцінювання, форма презентації результатів.

Компетентнісно орієнтовані завдання здатні забезпечити управління освітнім процесом та встановити зворотній зв'язок між учителем та учнем. Для перевірки рівня сформованості предметної компетентності учнів на уроках української літератури доцільно запропонувати завдання, які спрямовані на оцінювання умінь учнів застосовувати теоретичні знання у процесі аналізу художніх творів, асоціювати художню дійсність з власною життєдіяльністю, навчитись формулювати оцінні судження щодо концептуальних смислів літературних творів.

Методичний апарат вчителя української літератури повинен уміщувати такі завдання:

- 1) для формування й визначення рівня розвитку предметної компетентності учнів.
- 2) визначення рівня розвитку предметної компетентності учнів.

Окрім того, завдання можуть бути розроблені для індивідуального та фронтального опитування, усні (основні і додаткові) й письмові (тестування, літературний диктант, твір тощо), відкритої й закритої форми.

Отже, упровадження компетентнісного підходу на уроках української літератури передбачає розробку та застосування в освітньому процесі компетентнісно зорієнтованих завдань, що є важливим фактором забезпечення якості шкільної літературної освіти.

Список використаних джерел

1. Компетентнісно орієнтована методика навчання математики в основній школі: Метод. посібник / О. І. Глобін, М. І. Бурда, Д. В. Васильєва, В. В. Волошена, О. П. Вашуленко, Н. Д. Мацько, Т. М. Хмара. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 245с.
2. Компетентнісно-орієнтовані завдання до уроків природничих дисциплін: Збірник матеріалів. – Рівне: НМЦ ПТО, 2017. – 46 с.

3. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти / Т. О. Яценко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 2 (1). – С. 156-165.

«Навіщо «посеред двору в Гвинтовки стояв стовп, і в стовпу усе кільця, то залізні, то срібні...»?»

У процесі розробки компетентнісно зорієнтованих завдань варто задіяти мотиваційний прийом: зацікавити учнів збагаченням життєвого досвіду; врахування індивідуального стилю мислення; включення до змісту життєвого контексту; надання можливості отримати позитивні емоції у процесі спілкування.

Конструювати компетентнісно-орієнтовані завдання можна на підставі навчальних цілей Б. Блума: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка. Кожна категорія розкривається їм через систему дій учня. Так, наприклад, знання передбачає запам'ятовування і відтворення вивченого матеріалу. Мова може йти про різні види змісту - від конкретних фактів до цілісних теорій. Загальна риса цієї категорії - пригадування відповідних відомостей. Дії учня, адекватні даній категорії: знання вживаних термінів, конкретних фактів, методи і процедури, основні правила та принципи та ін. Опора на цю таксономію дозволяє формулювати компетентнісноорієнтовані завдання, оскільки вона передбачає результати навчання, адекватні основним ідеям компетентнісного підходу, зокрема в ній проектується (планується) засвоєння учнями таких дій - оцінювання, синтез та ін.

Професіоналізм педагога, його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток напряду впливає на формування компетентностей та успішності учнів і є вирішальним фактором забезпечення якості освіти.

З цією метою варто дібрати завдання, оптимальні для певного уроку; сформулювати зміст завдань, відібрати до нього інформаційний матеріал; співвіднести завдання зі змістом матеріалу, що вивчається.

Класифікація компетентнісно-орієнтованих завдань за характером:

Ціннісно-орієнтовані завдання спрямовані на актуалізацію національних та вселюдських проблем, порушених в романі. Наприклад,

Особистісно-орієнтовані завдання передбачають перевірку, окрім знань і вмінь, особистісного потенціалу учня (взаємозв'язку ідейного змісту твору з проблемами життя людини тощо) **Приклад. На новорічні свята вирубали ялинки на площі 20 га. Обчисліть об'єм кисню, який могли б виділити ці дерева протягом року, якщо в середньому хвойний ліс площею 1 га протягом доби виділяє 10 кг кисню**

Практико-орієнтовані завдання

Спрямовані на найпростіші практичні потреби **Приклад. На одну сотку картопляного поля щорічно слід вносити 1,6 кг Калію. Обчисліть масу калійної селітри KNO_3 , яку треба внести на таке поле площею 20 га**

7

Проблемно-пошукові завдання Виконуються на основі реального або мисленнєвого (уявного) експерименту **Приклад. Перед вами три хімічні склянки без етикеток, де містяться: кисень, вуглекислий газ, повітря. Доведіть, в якому стаканчику знаходиться кисень. Поясніть свої дії.**

Завдання, пов'язані з комунікативними потребами людини Розглядається природничо-наукова основа зв'язків між людьми ((хімічні сполуки і сплави, що застосовуються в

телерадіокомунікації, в мистецтві, спорті тощо) Приклад. Прочитайте твір-мініатюру про холодну пору року „Зима” «На дворі холоднеча. Віє вітер. Мороз-художник зобразив на шибці химерні візерунки. А в хаті тепло. Жарко горять дрова в каміні, поруч гріється кішка. Закипів чайник. Час за стіл. А на столі і квашена капуста, і мариновані огірочки, і мочені яблучка, із вчорашнього молока визрів кисляк. - Випишіть фізичні і хімічні явища, які згадуються в уривку.

У змісті таких задач розглядається природничо-наукова основа зв'язків між людьми, наприклад хімічні сполуки і сплави, що застосовуються в телерадіокомунікації, діяльності естетичного спрямування та спорту (пояснення феноменів довкілля, використання матеріалів для мистецької діяльності та спортивних досягнень людини на основі природничих наук). Такі завдання особливо важливі для виконання веб-квестів. Веб-квест в освіті розглядається як цілеспрямований пошук інформації на визначену тему в мережі Інтернет. За Я.С. Биховським, „веб-квест – це сучасна технологія, заснована на проектному методі навчання, що включає пошукову діяльність учнів разом з учителем із застосуванням нових інформаційно-комунікаційних засобів”. У веб-квестах поєднуються елементи дидактичних ігор та методу проектів.

Особистісне спрямування змісту завдання вимагає наявності в ньому мотиву. Учень має бачити в діяльності особистісний сенс і цінність. Мотиваційними прийомами, що їх можна задіяти при складанні компетентнісно орієнтованих завдань, можуть бути: зацікавлення учня у збагаченні життєвого досвіду; врахування індивідуального стилю мислення; включення до змісту життєвого контексту; надання можливості отримати позитивні емоції у процесі спілкування. Інша точка зору на компетентнісний завдання сформульована у Л.Павлової у статті про пізнавальні компетентнісні завдання. Вона виділяє такі вимоги: 1) можуть мати кілька способів вирішення; 2) припускають комплексне використання предметних знань з різних предметів або розділів, а також інших предметних областей; 3) підвищений рівень складності; 4) умови задач пов'язані з професійною діяльністю, з реальними життєвими ситуаціями або іншими сферами життя (мистецтво, архітектура і т.д.); 5) будуються на предметному змісті, розглянутому в шкільному курсі предмета; 6) включають такі типи завдань: на обґрунтування можливого застосування предметних знань в конкретній ситуації; на застосування предметних знань у конкретній предметній або непередметній ситуації; на побудову предметних об'єктів і ситуацій; на формулювання властивостей конкретного об'єкта за заданими умовами; на оцінку способу розв'язання (правильно/неправильно, раціонально/нераціонально) та отриманого результату (правдоподібність). Однак, Павлова, зазначає, що компетентнісні завдання не обов'язково повинні задовольняти всім перерахованим вище вимогам одночасно, достатньо, щоб вони задовольняли хоча б двом з них.